

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Pris 47 kronor

Nr 2-2006

Internationella
Romerdagen
firades i många
städer

Domino har ordet

Runt om i världen dokumenterar man situationer där romerna är i fokus. Det kan handla om att fotograferas till en fotoutställning av någon fotograf, eller att någon skriver en biografi, artikel eller annat. Att man belyser de romska frågorna är bra, jo visst. Fortfarande idag finns det många barn, unga, vuxna och äldre som är analfabeter. Analfabetismen har dock förbättrats i väldigt många länder bland romerna, främst i Europa där den största koncentrationen av romer finns.

Men varför påverkar inte mänskors organisationsorganisationerna, myndigheterna, media, ja, alla bidragsgivare som ger bidrag till romernas dokumentation, så att kameran sköts av en rom? Det finns romska fotografer. Varför kan inte en rom få stöd att skriva sin egen berättelse? Det finns många som kan göra det idag, men det är majoriteten som får de ekonomiska förutsättningarna hela tiden och kan ta åt sig äran.

Finns det en rädsla hos beslutsfattarna eller är de en ren okunskap? Om det är rädsla så säger jag bara: Ta det lugnt, vi åter inte upp er utan att tugga först. Är det okunskap så säger jag: Skäms på er! Om det är en akademisk linje som önskas, en akademisk sanning, då borde man gå till själva källan, det vill säga romerna. Det görs inte idag och har heller inte gjorts i de flesta "romska" projekten. När akademikerna driver sina romska projekt frågar de romerna: Hur känner du dig? Vad skulle du vilja göra? Vad önskar du utav livet? Resultatet av det som arbetas fram är i linje med majoritetens villkor när det visas fram. Det är deras tankar och slutsatser som visas och inte romernas villkor och tankar. Trots att det så fint heter: I samarbete med romer.

Jag är arg och besviken på alla dem som har arbetat fram olika slags produktioner och rapporter där romer inte är med som producenter. Jag är ännu argare och ännu mer besviken på romer som låter sig hängas upp på bilder eller böcker utan att ha sett till att man får lika

Fred Taikon och Bengt O Björklund, framför sitter Rosario Taikon Ali och Maja-Lena Taikon.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon och fax:

+46 (0)8-779 40 31
070-712 39 91

E-mail: fredt@telia.com

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare: Fred Taikon

Redaktion: Maja-Lena Taikon,
Rosario Ali Taikon
och Bengt O Björklund.

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang, föredrag och möten.

Vi tar emot texter på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:
fredt@telia.com

mycket plattform och erkännande som den som "arbetat" fram materialet.

När ska vi själva vakna upp! Ska vi låta oss exploateras i all oändlighet utan att vi själva dikterar villkoren? Ska vi för alltid falla tillbaka på att vi är "offer" för akademivärlden?

Vi kan inte längre skylla på att vi inte förstår. Hur många fler Thesleffs,

Innehåll:

Debatt - Diana Nyman	sid. 3
Svarta safirer	sid. 4
Balkanös på Mosebacke	sid. 5
Kvinnojourer i Skåne utbildas i romsk kultur	sid. 6
Romska kvinnor på RKC	sid. 7
Hans Caldaras för SVT	sid. 8-9
Temadag Romer på ABF	sid. 10-11
Kvinnoseminarium i Malmö	sid. 12
Tema: 8 april	sid. 13-18
Jonathan Freuds bok Romer Bakro	sid. 19
Spelberoende romer	sid. 20
Romskt disco i Malmö	sid. 21
Romske Freddie död	sid. 22
Nyheter	sid. 23
Gamla bilder berättar	sid. 24-25
Recept	sid. 26-27

Våra bidragsgivare

Kulturförvaltningen
Statens Kulturråd

ISSN 1651-3258

Fonsecas eller Tillhagens kommer det att dyka upp som får äran för sitt arbete tack vare oss romer, innan vi själva upptäcker vad det är som görs med oss?

När ska vi själva ta bollen och låta den rulla? För bollen ligger framför oss idag. Det är upp till oss. Låt oss rulla den vidare med romska händer.

Domino Kai

Skolminister Ibrahim Baylan borde avgå

I ett uttalande om romska barns skolsituation i DN 6 april i år pekar skolminister Ibrahim Baylan ut en etnisk minoritet. Han menar att om inte de romska barnen kommer till skolan får polisen hämta dit dem.

Text: Diana Nyman

Hur är det möjligt att Ibrahim Baylan, vår skolminister, kan uttala sig så fördomsfullt om romer. Han måste anse romer som rätts-

lösa och att de kan återigen utsättas för häxjakt på ett olagligt sätt som ju Sverige med nöd och näppe kommit ifrån. Jag anser att detta uttalande var mycket inkompetent och för tankarna tillbaka till ett fördomsfullt tänkande gentemot romer. Detta uttalande kan ses som ett exempel på den anti-ziganism som brer ut sig, och som är mycket farlig. Med ett sånt uttalande raserar man årtionden av arbete för att ge romer en chans till lika behandling som andra svenska medborgare i Sverige. Man undrar varifrån skolministern tagit med sig en sån fördomsfulls mentalitet mot romer, för jag känner inte igen den i svensk politik. Och om skolministern skulle sätta sig in i romska barns skolsituation skulle han se saken som den är utredd redan sedan många år, nämligen att romska barn känner sig diskriminerade i den svenska skolan och att skolan inte räcker till. Istället har skolministern vänt på problemet för att det är lätt att åter igen peka ut romerna som skyldiga. Jag anser uttalandet vara en förolämpning mot romer! Hur är det möjligt att skolministern pekar ut romska föräldrar som skyldiga? Om han känt till fakta så skulle skolministern istället se på vad han kunde göra för att välkomna och göra skolan till

en trygg miljö för de romska barnen. Och vi romer är väl medvetna om att det råder skolplikt i Sverige, vi är ju som sagt en 500 år gammal numera erkänd minoritet i Sverige. Men tyvärr är inte skolsituationen bara ett problem som gäller romer (som skolministern ville påskina) utan ett problem som är mycket stort överlag i svenska grundskolan. Istället för att peka ut en utsatt grupp som romer tycker jag skolministern har mer än nog att göra för att förbättra siffrorna i statistiken angående hur många elever i Sverige som inte får slutbetyg idag. Jag tycker också det är ett mycket olämpligt uttalande angående romska barns inställning till samhället. Är inte detta diskriminering? Man tappar hakan när man läser Ulla Häggs uttalande: De har aldrig lärt sig gå upp och hålla tider. Barnen är inga brottslingar och polisen har annat att göra. Helt häpnadsväckande att ingen inom politiken reagerar på ett sådana fördomsfulla uttalanden. Det är ännu mer skrämmande att läsa hur fp:s Jan Björklund uttalar sig, som utmålar alla romska föräldrar som brottslingar som polisen borde ta hand om. Man undrar vari dessa åsikter baserar sig och i vilket syfte. Jag anser att man bör utreda och ställa till svars när högt uppsatta politiker uttalar sig på ett så diskriminerande sätt. Jag tycker att berörda politiker ska informera sig om kritiken som Eu framfört mot Sverige angående romska barns negativa skolmiljö. Kritiken är riktad mot regeringen. Efter dessa uttalande anser jag det omöjligt att skolministern kan sitta kvar eller att han kan åtnjuta förtroende. Det blir en omöjlig situation i arbetet att för-

bättra romska barns skolsituation om den raseras av självaste skolministern som inte på något sätt är insatt i fakta. Jag hoppas någon i regeringen vågar och känner ansvar att stoppa denna utveckling som skolministern satt igång, som är bakåtsträvande och olaglig.

Diana Nyman

“Sedan i höstas har Eksjö kommun kämpat med att förmå en grupp romska barn att gå till skolan. Kommunen har till och med vänt sig till regeringen för att få hjälp och råd. Och nu kommer ett drastiskt råd från skolministern Ibrahim Baylan. Han menar att kommunen ytterst ska be polisen om hjälp att hämta barnen till skolan.”

SR

Skolministern Ibrahim Baylan.

Hela den samlade truppen Svarta safirer.

göra andra kulturer, säger Nuri.

Svarta Safirer består till övervägande del av Romer från Makedonien som spelar världsmusik med zigenisk glöd, makedoniska rytmer, grekisk känsla och turkisk mystik. Det är hetsiga rytmer, från dramatiska mollskalor till snabba östeuropeiska utspel och publiken hänger med och håller

ofta takten med händerna.

Svarta Safirernas musik speglar den väg de vandrade efter att ha kommit till Turkiet längs med Sidenvägen från Norra Indien.

Flera av medlemmarna har spelat med romska stjärnor från Makedonien, såsom Feruz, Zhan Sever och Esma samt med den rysk-romska sångerskan Raya.

I bandet ingår Mentor på klarinett, Boban på trumpet och sång, Dubravko, sång och gitarr, Seljadin på darbuka-trumma, dragspelarna Arben och Elvir, Stefan, på fiol, Mario på både basgitarr, bastuba och sång, samt sist, men inte minst, Nuri Selim på gitarr och sång på romanés, ryska och naturligtvis makedoniska.

Safirerna lyser i Sörmland

Svarta Safirerna spelar åtta musikstilar från nio länder, med elva instrument och nio musiker. De består av sex nationaliteter och talar sju språk, kort sagt: Romsk musik som det verkligen svänger om. Ingen lämnas oberörd!

Svarta Safirerna spelade nyligen på ett fullsatt Elektron i Gnesta.

– Vi ska på kort tid göra tio spelningar i Sörmland, berättar Nuri, bandets ledare.

Turnén inleddes tidigare samma dag i Eskilstuna med både lokalradio och lokalteve på plats. Dagen efter far de till Flen.

– Publiken var mycket nöjd och det känns skönt. Jag var lite orolig för hur vår musik skulle tas emot, men det gick över förväntan. Vår musik är ju lite speciell med sina olika stilar.

Och speciell är den, en musikalisk smältdegel med influenser från romsk musik från Ryssland, Turkiet, Grekland, Balkan och Spanien. Den sliter och drar åt alla möjliga håll. Mellan sångerna underhöll Mario med lustigheter a la Kalle Sändare, hans stora idol.

– Vår musik har blivit mycket populär

tack vare filmer som Black cat, white cat och Gadjo dilo samt de teveserier där vi medverkat som Den förste Zigenaren i rymden, Hammarkullen, Kniven i Hjärtat och Orka, orka. Att folk uppskattar vår musik ger oss energi, säger Nuri.

Även föreningen Svarta Safirer går på högvarv. I april kommer de att hålla i en världsmusikfestival i Göteborg.

– Vi samlar musiker från hela världen som är bosatta i Göteborg och kommer att bjuda in krogägare, affärsinnehavare, kulturhus, politiker och chefer för att öka förståelsen och synlig-

Balkanös på Kägelbanan

Mostar Sevda Reunion bildades samtidigt som bomberna föll under Balkankriget 1993. Bandmedlemmarna hade samlats i en källare med endast stearinljus som belysning och spelade.

På Zeybek - Gypsy Balkan live club, som håller till på kägelbanan i Södra Teaterns lokaler i Stockholm, gungade golvet i slutet av mars när musikgruppen Mostar Sevda Reunion gästade Sverige tillsammans med den romska sångerskan Ljiljana Butler, mamma till den romska soulmusiken. Bandet bildades samtidigt som bomberna föll under Balkankriget 1993. Bandmedlemmarna hade samlats i en källare med endast stearinljus som belysning och spelade. Trots att de var bosnier, serber och kroater, som var i krig med varandra, enades de i musiken där i källaren med tända ljus.

Zeybek är Stockholms enda Balkan club. Här kan man lyssna eller dansa till vild brass, bröllopsmusik eller ljuv romsk musik som i kvällens föreställning då Ljiljana fick med sig publiken i en blandning av soul och bossanova. Hon sjöng populära romska sånger och publiken, som mestadels bestod av människor från Balkan, följde med i texterna. På Balkan beställer man ofta Romsk musik till sina bröllop.

När Mostar Sevda Reunion intar scenen i den fullsatta kägelbanan på Mosebacke gör de det med besked. Musiken är en helgjuten blandning av balkanös, soul och rock. Helt plötsligt ljuder en cover på Pink Floyds Another brick in the wall. Och det funkar och det svänger. Bandet har även en manlig sångare, Ilijaz Delic en äldre distinkt man. Gitarristen Miso Petrovic är en virtuos på sitt instrument, en akustisk gitarr-

som han får att låta som den värsta Fender om han vill och dragspelaren Mustafa Santic låter sina fingrar frenetiskt dansa över tangenterna.

Ljiljana Butler är det enda romska inslaget i gruppen. Hennes stora förebild är Mahalia Jackson. Hon var mycket känd i forna Jugoslavien innan kriget. När kriget i började slutade hon sjunga och flyttade till Tyskland där hon gifte sig med en tysk man.

– Jag ville inte vara en del av det som var på gång, säger hon. Vi romer vet inte hur man krigar.

Mostar Sevda Reunions sångerska Ljiljana Butler.

Gitarristen Miso Petrovic och sångerskan Ljiljana Butler.

Soraya Post, Karin Ekström, Sladjana och Einar Critén.

Kvinnojourer i Skåne utbildas i romsk kultur

Ett 40-tal representanter från olika skånska kvinnojourer samlades 8 och 9 april i Åhus utanför Kristianstad.

Kvinnojourerna skulle utbildas i den romska kulturen så att de bättre kan ta emot romska kvinnor på ett fungerande sätt.

Text Sladjana Critén, **foto:** Einar Critén

Karin Ekström, vice ordförande i Sveriges kvinnojourers riksförbund, organiserade tillsammans med Einar Critén, vice ordförande i Romernas Nationella Presidiet i Sverige, en tvådagarsutbildning om romer. Kursen skulle utbilda kvinnojourer i den romska kulturen så att de kan ta emot romska kvinnor på ett bra och adekvat sätt. Kursen bevakades av Sveriges radio och Kristianstadsbladet.

– Utan Einars hjälp hade detta aldrig kunnat genomföras, inledde Karin Ekström. Hon välkomnade alla till kursen och flaggade för Internationella romerdagen.

Soraya Post var förste föredragshållare. Hon berättade om sin bakgrund och sitt arbete som ordförande i det Internationella nätverket för romska kvinnor i Strasbourg. Hon sitter även

med i styrelsen för European Roma and Travelers Forum, ERTF, med partnerskap i Europarådet i Strasbourg.

– Våld mot kvinnor är ungefär lika vanligt i den romska kulturen som i den svenska, säger Soraya Post, men däremot har kvinnojourer inte alltid tagit emot romska kvinnor utan hänvisat till att det är fullt. Många kvinnor har fått söka sig vidare till andra kommuner.

Einar Critén föreläste om den romska historien och språket.

– Vägen har inte alltid varit lätt för romerna. Alla romer packas i en kartong. Har man fått en bild så tror man att alla romer är likadana. Det jag vill lyfta fram är att vi är alla olika som individer.

Leon Ciurion talade om romernas skol- och utbildningsfrågor och de svårigheter som romerna ständigt möter inom sko-

lområdet. Alla var fascinerade och aningen förvånade över att en rom kunde vara så kunnig och insatt i skol- och utbildningsfrågor. Kontakter knöts med lärare som var med på utbildningen och som ville lära sig mer om romska skolfrågor.

Todoro Mutto är en kris-man, en man som sitter med i det romska råd som kallas kris. Han föreläste om vad en sådan gör. Många var väldigt kritiska, men allteftersom föreläsningen pågick ändrades de kritiska rösterna till positiva sådana. Mot slutet tyckte många att romernas kris var en bra sak.

Elisabeth Mikulova berättade om hur det är att vara en romsk kvinna, om romska traditioner och romsk kultur. Hennes berättelse ledde till en lång dialog mellan henne och deltagarna.

Sladjana Critén föreläste om hur det är att vara serb, gift med en rom och moderat politiker.

– Det är ledsamt att det fortfarande finns människor som anser sig ha rätt att diskriminera andra på grund av etnisk tillhörighet. Som politiker träffar jag många människor i olika sammanhang och en sak vet jag: Romerna få inte vara dem de är. De känner sig ständigt jagade, misstrodda och behandlas sämre i vårt "demokratiska" svenska samfund. Skillnaden mellan min och romernas integration i samhället är att dörren till mig som invandrare stod helt öppen till det svenska samhället medan dörren till romerna ännu står på glänt, trots att de har minoritetsstatus.

Frågorna från kursdeltagarna var många och diskussionerna fortsatte under måltiderna. Alla hade frågor och utbildningen hade kunna fortsätta en vecka till. Hotellet i Åhus bjöd på Saviakó från ett recept i É Romani Glinda och man njöt av den till eftermiddagskaffet.

Helgen gick fort och många kursdeltagande såg på romer och den romska kvinnan med andra ögon, utan en massa fördomar eller förakt och det är glädjande. Länsstyrelsen har gett mycket beröm för utbildningen och den borde kunna genomföras på ett liknande sätt i andra regioner i Sverige.

Romska kvinnor på RKC

Romskt kulturcentrum i Stockholm, RKC, uppmärksammar för första gången Internationella kvinnodagen, med fokus på romska kvinnors situation i Sverige idag.

Miniseminarier inleddes av RKC:s nye föreståndare Elin Strand Marsch. Hon har tidigare arbetat tillsammans med sin man Adrian March med Romani Studies på Svenska Forskningsinstitutet i Turkiet.

– Lika rättigheter måste gälla även för den romska kvinnan. Det är första gången som vi uppmärksammar denna dag på RKC och vi ser gärna att ni kommer med förslag om vad vi ska arbeta med i kvinnogruppen, säger Elin Strand Marsch.

Evenemanget hade lockat många besökare till RKC:s lokaler. Det var fullsatt. I panelen satt fem kvinnor, fyra av dem romska aktivister.

Rosita Grönfors har arbetat ideellt i tre år för romska kvinnorättigheter.

– Jag har sett hur romska tjejer fortfarande lever i analfabetism, hur de lever isolerade och inte kan påverka sin situation. Många ensamstående romska mödrar lever i avsaknad av nätverk. De måste få en möjlighet att skapa ett socialt nätverk. Vi måste förändra deras utanförskap. Detta är en verklighet i dagens Sverige som vi vill för-

ändra, säger Rosita Grönfors.

Eva Rosengren, har arbetet med romska frågor i Linköping. Hon håller i kvinnogruppen som träffas varje onsdag på RKC.

– Vårt mål är att kunna nätverka med olika kvinnoorganisationer och att RKC:s styrelse ska bestå av hälften kvinnor, säger Eva Rosengren.

Angelina Taikon Demetri representerar de romska kvinnorna på RKC. Hon har arbetat med roma kulturklass i tjugo år.

– Vi behöver en kvinnogrupp och jag vill verkligen vara med. Det är underbart att vi kan uppmärksammar den internationella kvinnodagen på RKC.

Även Hilda Swartz satt med i panelen. Det är hon som håller i syverksamheten på RKC.

Ramona Taikon Melker är en romsk aktivist som arbetar som hemspråklärare för romska barn.

Hon var nyligen i Turkiet. I ett nystartat projekt ska turkiska och svenska romer samarbeta. Där blev hon erbjuden arbete som hemspråklärare i en skola för romer.

– Den här dagen får bli en avstamp för fortsatt arbetet för kvinnor på RKC och vi hoppas att fler romska kvinnor kan engagera sig i detta arbete, säger Ramona.

Sedan blev det färgsprakande dansuppvisning på scenen av barn- och ungdomsdansgruppen "Terne cerhaja". De dansande barnen var i alla åldrar och de var duktiga. Barnens intensiva lärare, danspedagogen Zdzisiek Bilicki, såg mycket nöjd ut.

Hilda Swartz, Eva Rosengren, Angelina Taikon Demetri, Elin Strand Marsch, Rosita Grönfors och Ramona Taikon Melker.

*Hans Caldaras
sjunger med stor
inlevelse.*

Främlingar i natten

På Teater Moment i Gubbängen i Stockholm sammanstrålade den romske sångaren Hans Caldaras, ackompanjerad av Roma hot music, med den judiska dramatensködespelerskan och sångerskan Basia Frydman, som även hon hade med sig ett eget band. Mötet spelades in av SVT för programmet Veckans konsert.

Mötet var en minikabaré och med Basia Frydman som motpart blev det verkligen så. Med sin fantastiska röst, sitt intensiva kroppsspråk och sitt lekfulla, känsliga uttryck höll hon publiken även om hon oftast sjöng på jiddisch.

Hans Caldaras var verkligen i sitt esse den kvällen med sin blandning av långsamma, känslofulla ballader om kärlek och svek och snabba Django Reinhardt-influerade jazzlåtar. Tillsammans utgjorde de en härligt annorlunda, fungerande helhet full av värme och intensitet.

När Hans inleder med Šei šukari är det alldeles tyst. Hans inlevelse och värme fortplantar sig osynligt i den fyllda teatersalongen.

Som en oväntad motbild kommer Basia Frydman in på scenen och sjunger Strangers in the night på jiddisch.

Hennes röst blir ibland så tunn och vibrerande att den nästan brister, men bara nästan och i detta "bara nästan" ligger hennes styrka och begåvning.

Hans Caldaras och Basia Frydman har arbetat ihop förr i den uppskattade föreställningen En rom och en jude tack, men så här många musiker i orkestern har de aldrig haft, främst för att ingen har råd att engagera så många samtidigt, säger Basia Frydman. I Hans Caldaras band fanns bland andra två inbjudna romska virtuoser från Rumänien, Marin Alexandru på fiol och hans bror Vasile Alexandru på klarinett och den unge, men mycket begåvade, jazzgitarristen Andreas Öberg. Bland Basia Frydmans musiker kan nämnas den följsamme pianisten Bo Johansson och blåsaren Kjell Westling som visade stor känslighet med basklarinetten.

Hans Caldaras lyckas flera gånger få med sig publiken, både i refrängsång och takthållning med händerna. Både Hans och Basia Frydman byter ofta språk mitt i sångerna, Hans från romanés till svenska, Basia från jiddisch till svenska. Det låter som om Hans får mer kraft i sin sång när han sjunger på romanés och jiddisch är ett fascinerande språk att lyssna till.

Basia Frydman är mer av en kabaréartist och när hon sjunger följer hela hennes kropp med som vore hon en pantomimkonstnär. När non sjunger om en svart otursförföljd katt fräser hon. Hon ackompanjeras av endast en basklarinet.

Hans berättar om sin familj, om hur hans morfars far och mor bestämde sig för att lämna Ryssland där de levde under mycket fattiga omständigheter.

– De hade hört talas om ett land där folk var snälla mot zigenare och körde sina vagnar över den ryska tundran. 1898 kom de till Haparanda. Folk blev rädda när de såg dessa människor i all sin färprakt. Men det fanns de som var nyfikna och tog emot min familj, säger Hans.

Som en hyllning till sin Morfars far

sjöng Hans sedan Vårt hem, Amaro Kher, en glädjefull sång som ömsom stegrar sig, ömsom sjunker i tempo.

– Vi hamnade i Stockholm, berättar Basia Frydman. Nu ska jag sjunga en sång om en stad jag älskar.

Det blev Sakta vi går genom stan, på jiddisch, sjungen med mycket kärlek.

Efter en kort presentation av den romske jazzlegenden Django Reinhardt, som miste kontrollen över två fingrar i en brand i sin husvagn, var det dags för swing och nu

hördes det att bandet kunde spela Djangoinspirerad jazz. Andreas Öberg gjorde några fantastiska solon, likaså Marin Alexandru på sin fiol och Hasse Larssons fingrar verkade flyga över kontrabasen strängar.

Pianisten Bo Johansson och Basia Frydman var också mycket samspelade i sånger som hela tiden balanserade på bristningsgränsen. Att höra henne sjunga My heart belongs to daddy på jiddisch är en upplevelse i sig.

Konserten avslutades med en skön version av I did it my way, på både jiddisch och romanés och publiken lämnade teatern varma och lyckliga, åtminstone för en stund.

Medverkande:

Hans Caldaras, sång, Basia Frydman, sång, Marin Alexandru, fiol, Vasile Alexandru, blås, Bo Johansson, piano, Emilio Estrada fiol, Christer Langborn, gitarr, Hasse Larson, kontrabas, Bo Nordenfeldt, kontrabas, Kjell Westling, blås, Andreas Öberg, gitarr.

Programmet visas söndagen den 14 maj på TV2 kl.19.00

Rosita Grönfors, Domiono Kai, Sidja Demetri och Marona Demetri.

Temadag romer

Den 25 mars i år arrangerade vänsterpartiet i samarbete med ABF och föreningen Framtidståget en seminariedag: Dubbla utanförskap- en temadag om och med romer.

Seminariet inleddes av Elina Linna, ansvarig för minoritetsfrågor inom vänsterpartiet.

– Europarådet har undersökt hur Sverige lever upp till sitt åtagande gentemot romerna och de har kommit med kritik. Förintelsen av romer talas det fortfarande inte om i Norden och romer diskrimineras fortfarande. Det är en skam för vår demokrati, säger Elina Linna.

Sidja Demetri och hennes mamma Marona Demetri berättade om hur det är och har varit att vara rom i Sverige.

– Min mor är född i Burträsk och hon är en ofrivillig analfabet. Förr fick vi ingen utbildning och det rådde en romantisering av att vi ville bo i tält och resa runt. Vi hade inga madrasser på den tiden utan sov på gränis och hö. På morgonen när vi vaknade knastrade täcket av is. Vi hade ingen tillgång till vatten. Barnen fick suga på istappar och snö.

Eftersom romer inte har fått gå i skolan har de ingen skoltradition.

– När Per Albin etablerade sitt folkhem fick vi inte vara med. Det är inte längre skottpengar på romer, men man kan säga vad man vill om dem än i dag.

Någon i publiken undrar vilken form av värmekälla man hade i tälten.

– Det var plåtburkar som vi hittat med rör som fungerade som kamin. När det brann var det varmt, men så fort elden slocknat blev det kallt. Papa fick elda hela natten för att barnen inte skulle frysa.

Någon undrar om den situation som uppstår när romer hamnar i sjukvården.

– Förr blev vi ofta utkörda för att vi var så många och det är samma sak idag, säger Marona.

– Vi har alltid hållit ihop och hjälpt varandra. Vi ställer upp för varandra, unga som gamla och vi respekterar våra äldre, säger Sidja.

Hur ser då den romska kvinnans situation ut idag? Om det vet Rosita Grönfors som i många år arbetat med utsatta romska kvinnor.

– Den romantiska bilden av den romska kvinnan är långt från verkligheten. Hon har dåligt självförtroende, måste jämt vara på sin vakt och kan upplevas av många som tuff. Många flyr pressen från samhället med sprit eller tabletter. Samhället ställer stora krav på den romska kvinnan. Hem och barn är hennes ansvar. De får sällan den lagliga rätt de har rätt till. Romska kvinnor är ofta bara klienter på socia-

len. De syns inte på arbetsmarknaden, på förvaltningar eller myndigheter. Vi måste själva vara aktörer. Vi vill arbeta och försörja vår familj, men vi får inte arbeta. Vi marginaliseras.

Rosita menar att viljan till hjälp finns, men att det inte sker på den romska kvinnans villkor.

– Romska kvinnor lär sig tidigt att underordna sig och ta hand om hushållet. Positiv särbehandling är inte ett populärt ämne, men vi har väntat länge nog. Vi vill ha makten över vår egen situation och inte bara bli del av ännu en hög med utredningar.

Rosita berättar om sitt arbete i dag.

– Vi har kurser, utbildningar, en romsk kvinnojour, en romsk ungdomsgård.

Domino Kai, finsk romsk aktivist, ger en historisk bakgrund till romernas resande i Sverige och Finland, om hur romerna kom från Ryssland under femtonhundratalet.

– Gustav Wasa slängde ut romer från Sverige till Finland under samma århundrade. Det romska slaveriet upphörde i mitten av artonhundratalet. Martin Luther bannlyste romerna. De fick inte välsignas, döpas eller vigas. 1637 kom den så kallade hänglagen. Vem som helst fick hänga en romsk man.

1933 ville den Finska kyrkan förbättra

romernas situation i Finland ur ett romskt perspektiv och en mission bland romer startades.

Någon undrar hur det är med den finskromska kvinnans kläder. Rosita svarar.

– Det är oftast negativt när jag går i en affär. De följer efter mig, låtsas flytta på lite varor och så vidare. Jag blir både ledsen och upprörd.

När Rosita var arton år bestämde hon sig för att bära sina finskromska kläder.

– Annars hade jag inte kunnat gifta mig med en romsk man, förklarade hon.

Sidja berättar hur ett romskt bröllop kunde se ut förr i tiden.

– Kyrkan har alltid varit emot romerna och bröllop hölls ofta ute i skogen. Brölloppet blev inte officiellt registrerat och det fanns alltså ingen präst, utan en äldre rom välsignade dem. Schaletten, hon pekar på sin mammas schallet, var beviset på ett giftermål i stället för en vigselring.

Sedan följde en diskussion om den romska renheten, en tradition sprungen ur de svåra förhållanden romerna levde under i sina tält.

– Renhet är viktigt för oss romer. Det började redan då vi bodde i tält, vi hade aldrig några epidemier.

Renlighetsreglerna gör att det kan vara svårt med hemhjälp. Då hemhjälpen oftast består av personer av icke-romskt ursprung uppstår ofta konflikt om och hur man städar till exempel.

Numera är många romer i Sverige och Finland pingstväänner, detta trots kyrkans förföljelser under många århundraden.

Fred Taikon pratade bland annat om omhändertagandet av romska barn.

– Dessa barn tappar sin kultur, sitt språk och sin familjetillhörighet. Tyvärr får inte andra romer vara med i dialogen när ett romskt barn ska omhändertas. Detta trots att familjen bakom barnet ofta har stora möjligheter att ta hand om det. Romer är trots allt bra på att ta hand om barn.

Ingrid Schiöler har arbetat med att hjälpa asylsökande romer sedan 70-talet.

– I Sverige finns det cirka åtta tusen bosniska romer, men det finns romer i Sverige från alla länder i forna

Jugoslavien. Dessutom är många kosovo-albaner som kommer hit romer som av gammal vana inte vågar berätta att de är romer. Ett vanligt påstående är att romerna ljugar om sin situation för att så många berättar samma historia om övergrepp och våld. Historien måste vara köpt resonerar många, men är det inte snarare så att just därför att så många berättar om samma övergrepp måste det vara sant. Och vilka är det som vi utvisar, jo det är just romer, sjuka apatiska romer som skickas tillbaka till misären de kommer ifrån. Eller till och med till en helt ny och främmande misär i ett land de aldrig varit i. På Migrationsverket säger man att "ett barn kan man offra, de har säkert tagit med sig ett barn på vägen" och inom sjukvården huserar antydningar om incest och misshandel.

Många asylsökande romer vet inte vad asylskäl är. De tror det är bättre att säga att de är friska och starka och kan arbeta än att berätta om de hemskheter de varit med om.

– Det är särskilt tungt för de romska barnen som har levt på flykt i hela sitt liv, som ofta är födda i flyktingläger. När de väl kommit till Sverige blir de tvungna att gömma sig för att det svenska asylmottagandet är inhumant och ovärdigt namnet.

Diana Nyman talar om de romska barnen i Sverige.

– Många romska elever slutför inte grundskolan. Trots alla statliga och kommunala rapporter om att romska barn och ungdomar diskrimineras i skolan görs inget. Vi utgår från att lärarna är utan fördomar, men så är det inte. Alla, framför allt barn, har behov av att stärka sin identitet, men det gäller sällan romska barn i skolan.

Diana Nyman vill se en förändring på hur man ser på diskriminering. Barnets perspektiv måste finnas med.

– När ett barn blir vittne till hur föräldrarna diskrimineras borde det vara ett grövre brott. Det är ju barnen som ska se till att det blir bättre.

Diana Nyman tycker att det borde finnas romska sakkunniga i frågor som gäller romer, något som redan finns i många andra länder med romska medborgare.

Ingrid Schiöler berättar att omhändertagandet av romska barn har ökat.

– Det saknas kunskap och romska sakkunniga i dessa frågor. I ett fall placerades en romsk pojke långt hemifrån, tilläts bara ringa två gånger i månaden och han förbjöds att tala romanés. Man tog ingen som helst hänsyn till att han är rom.

Omhändertagandet av romska barn är i de flesta fall maktmissbruk och förmyndarmentalitet menar Diana Nyman.

– Man kan till och med säga att A-lagare har större rätt till sina barn än vad de romska familjerna har, men vi har en skyldighet att behandla alla lika.

Diana Nyman och Ingrid Schiöler

Rosita Grönfors, Soraya Post och Thereza Eriksson

Kvinnoseminarium i Malmö

Den 14 mars anordnade Justitiedepartementet tillsammans med den kvinnliga romska arbetsgruppen ett seminarium i Malmö för och med romska flickor/kvinnor. Seminariet hölls i Malmö museums lokaler och ett 50-tal kvinnor deltog. Även kommunpersoner, lärare och andra deltog, men majoriteten av deltagarna var romska kvinnor i olika åldrar.

Text: Thereza Eriksson

Seminariet var det andra av fyra under namnet: "Rättigheter, Skyldigheter, Möjligheter". Det första hölls i Stockholm i början av 2005 och de kommande två ska hållas i Luleå 5 april och i Göteborg 26 april. Syftet är att lyfta och stärka den romska kvinnans roll i det svenska samhället, utbildnings- och arbetsmässigt, och att bygga broar mellan den romska minoriteten och majoritetssamhället på alla plan. Det är dags att romerna själva får vara med att bygga dessa broar med sina verktyg och kunskaper. Kanske får vi snart uppleva den dag då romer kan möta majoritetsbefolkningen med samma rättigheter och möjligheter på dessa broar. Vägen dit är lång och bygget har precis börjat.

Seminariet öppnades av Åsa Regné. Hon välkomnade alla deltagare och sedan beskrev Thereza Eriksson från den roms-

ka arbetsgruppen syftet med seminariet. Den romska arbetsgruppen består av elva romska kvinnor, statsekreterare Lise Bergh samt Charlotta Wickman och Klara Grundberg från Justitiedepartementet.

Soraya Post är ordförande i IRWN, ett internationellt romskt kvinnoätverk med medlemmar från hela Europa. Soraya informerade om de olika instanser som arbetar för och med romer i Europa. Hon berättade även om de motsättningar och förutsättningar man har som romsk kvinna i föreningslivet. Hon gav även några personliga exempel och uppmanade de romska kvinnorna att organisera sig och samarbeta för att främja sin kultur, sin historia och sitt språk, samtidigt som de anammade sina rättigheter till utbildning och arbete.

Rosita Grönfors, ordförande i den enda romska kvinnoorganisationen i Sverige,

berättade om sitt arbete bland romska kvinnor och barn runt om i landet. Deltagarna fick veta att det går att leva som en traditionell romsk kvinna och samtidigt arbeta. Både Soraya och Rosita var levande bevis på detta.

– Det är svårt, men mottot är att "Allt går bara man vill" och det vill vi, säger Soraya Post.

Efter lunch presenterades olika projekt som bedrivs i Malmö. Det första var New City, ett utvecklingspartnerskap mellan kommunala och statliga myndigheter och andra i ett Equalprojekt. New City arbetar aktivt för att kartlägga och söka upp unga människor, oavsett kön eller etnicitet, som hamnat utanför systemen.

Dessa icke-romska kvinnor uppmanades att söka och ge utrymme för romsk medverkan i arbetet kring romska ungdomar eftersom många av dessa romska ungdomar faller in i denna målgrupp.

Ett annat arbete bedrivs av Barbara Danielova och Ruzena Horvat, två romska kvinnor som arbetar med ett 50-tal barn i åldrarna 0-15 år. I arbetet ingår bland annat läxhjälp, sång och dansträning och teater, allt för att stärka barnens självförtroende och göra dem stolta och väl införstådda i sin historia och kultur. Detta ska minska känslan av utanförskap. Arbetet bedrivs ideellt. Malmö kommun ger inte något stöd, varken ekonomiskt eller med lokal där verksamheten kan bedrivas.

– Problemet upplevs som stort, åtgärder och förändring krävs snarast, säger Thereza.

Irene Malmberg från utbildningsförvaltningen i Malmö kommun lovade att göra allt i sin makt för att hjälpa dem i sitt arbete, något som alla uppskattade.

Dagen avslutades med workshops om tillvägagångssätt för en förändring och förbättring för de romska kvinnorna i Malmö.

Det var en givande och lärorik dag med stor motivation till ett fortsatt arbete kring den romska kvinnans situation.

– Inte minst för mig, säger Thereza som faller in i en trippeldrabbad grupp som ung, kvinna och dessutom romsk.

Barn- och ungdomsdansgruppen "Terne cerhaja" tillsammans med andra högtidliga barn på RKC.

Internationella Romerdagen firades runt om i Sverige

Internationella Romerdagen är en de få högtidsdagar som samlar den romska minoriteten världen över. I år är det 35 år sedan högtidsdagen instiftades.

Den första högtidsdagen på året är ju som bekant den 27 januari, Förintelseoffrens dag. Den andra stora romska högtidsdagen på året är den 8 april, Internationella Romerdagen.

I början av 1970-talet startade romernas frigörelse, lokala föreningar växte till internationella förbund och den 8 april 1971 hölls den första romska kongressen i London.

Initiativtagare till kongressen var främst Grattan Puxon och Donald Kenrick från

England. Medverkade gjorde även Jarko Jovanoci? från dåvarande Jugoslavien, Matéo Maximoff från Frankrike, Jan Cibula från Rumänien och Viktor Vitca Famulson från Sverige samt en mängd andra betydelsefulla romer vid den tiden.

De flesta var medlemmar från den första internationella romska organisationen som från början hette World Romani Union och som idag heter International Romani Union.

Denna Londonkongress ledde till att romerna blev erkända som en nationell minoritet av Indisk härkomst, ett krav som då särskilt riktades mot de kommunistiska staterna.

På kongressen uttrycktes även en övertygelse om att romerna var på väg mot en romsk nation. Även två attribut godkändes av kongressen, den romska flaggan och den romska nationalhymnen Gelem, gelem. Kongressen bestämde även att ta bort namnet tsigan, zigenare, zigojner och tsingari och bytte ut det mot vad vi i dag själva kallar oss när vi talar till varandra, nämligen ROM, som betyder man och människa.

Trots att romerna bor utspridda i olika länder, försöker man varje år samordna firandet genom att gemensamt hitta en symbol eller ett tema, som att kasta blommor i havet eller plantera ett träd.

föreningen "Šejango lantzo", Flickornas halsband.

spetsen underhöll med musik och sång och föreningen "Šejango lantzo" (Flickornas halsband) underhöll de många samlade romerna med dans. Föreningen har 54 barn som tränar romsk dans flera gånger i veckan och nu var det dags för uppvisning.

Andra artister som underhöll var bland andra Ryzsard von Geuken med fru som förnöjde publiken med romsk musik från Polen. Daisy sjöng vackra melodier som hon komponerat själv. Daisy har förresten nyligen släppt sin debut CD.

Efter att artisterna visat sina talanger var det fritt fram för alla som ville sjunga eller på annat sätt visa sin glädje över Internationella romerdagen.

Maten som bjöds var väldigt varierad, stekta grisar och lamm, grillade kycklingar, olika korvar, sallader, ostar, frukter och kakor.

Romerna var väldigt nöjda över att än en gång fått möjligheten att fira Internationella romerdagen i Malmö tillsammans.

Firandet i Malmö

För femte året i rad firade romerna i Malmö Internationella romerdagen på Malmö Museers borggård med Gelem, gelem och blommor som symboliskt kastades ner i kanalen som flyter runt museet.

Text: Erland Kaldaras Nikolizsson

Romska Kulturcentret i Malmö med samverkande romska föreningar i Malmö arrangerade i år Internationella romerdagen. Liksom vid tidigare bjöds det på mat, dryck, sång, musik och dans. Och mycket dans blev det.

Romerna i Malmö firade med att hissa den romska flaggan, kasta blommor i vattnet och sjunga den romska nationalsången "Gelem, gelem". Efter de ceremoniella åtagandena var det dags för fest.

Gipsy Brothers med Michel Kaldaras i

Ny tradition i Eskilstuna

Internationella romerdagen firades i Eskilstuna på Stadsbiblioteket. Willie Andréason Kwekk och Veli Brijani, programledare på SR:s Radio Romano höll i trådarna och under en timmes program bjöds besökarna på sånger på såväl finska som Romanes, framförda av Rickard Nyman, Priscilla Bollström, Kyösti Nyman, och Mertzi Hedman.

Text: Sofia Eriksson

Gelem gelem sjöngs och Ville Andréason Kwekk översatte sången till svenska. Han berättade om sitt projekt Vandrande resande romer och läste dikter på romani chivi som han sedan översatte till svenska.

Veli berättade om bakgrunden till Internationella romerdagen. Maud Ekman och Maire Dahlman från biblioteket invigde en ny sektion på biblioteket ämnad för böcker på de nationella mino-

ritetsspråken. På denna sektion finns även information om minoritetspolitik och man hittar É romani Glinda på en framskjuten plats. Sofia Eriksson och Rickard Nyman berättade om det arbetsmarknadsprojekt man jobbat för under hösten i Eskilstuna i Finska förenings regi, och som landat i en ansökan från kommunen. Nu väntar man på besked från Europeiska Sociala Fonden om medfinansiering, och hoppas på att börja projektet till hösten. Rickard berättade hur mycket det betytt för de finska romerna att man har kunnat träffas hos Finska föreningen och ha gemensamma aktiviteter. Det skapar en bra stämning och många är positiva till kommande projektet. Avslutningsvis bjöds på dricka och tilltugg.

De som ville, kunde passa på och titta på utställningen om romer och resande

Willie Andréason Kwekk, Sofia Eriksson, Richard Nyman, Priscilla Bollström, Kyösti Nyman, och Veli Brijani

som finns på biblioteket fram till 22 april. Alla verkade nöjda, medverkande i firandet tillsammans med bibliotekets personal, var överens om att det här var början på återkommande firande av Internationella romerdagen i Eskilstuna.

Biblioteket fortsätter även senare under våren att uppmärksamma romsk kultur genom utställningen Blommor från Jarovnice från 9 maj till 10 juni och i samband med detta kommer även Gunilla Lundgren m.fl. på besök 16 maj.

Internationella romerdagen i Enköping

I samband med Internationella Romerdagen anordnades en utställning på huvudbiblioteket i Enköping. Information om romsk historia, musik, hantverk, kultur och språk fanns tillgängligt. Biblioteket bidrog med böcker på romanés av romska författare.

Text: Susanna Hedman

Intresset för utställningen var stor och frågorna var många. Den hade lockat påfallande många pensionärer som berättade att de under årens lopp inte fått lära sig annat om romer än att man skulle undvika dem. Nu var de här för att ta reda på hur det egentligen var.

– Lärarna sa alltid att zigenarnas misär var självförvållad, men när jag läser informationen här ser jag att det var tvärtom, samhället orsakade misären genom att ta de mänskliga rättigheterna från zigenarna, och det med stöd av svenska lagar, sade en man i 70-års åldern.

Många diskussioner uppstod bland besökarna och ett ämne handlade om ifall Sverige tagit sitt ansvar för romerna. De

flesta tyckte inte att ursäkter och minoritetsstatus på något vis räckte som kompensation för den förföljelse man utsatt romer för. Det är en bra början.

Bland besökarna fanns även en 19-årig kvinna. Hon kom med sin svenska mor för att få reda på mer om sitt finskromska ursprung. Då kontakten med fadern och faderns släkt varit knapp vet hon inte mer än att romer utsatts för mycket fördomar och diskriminering. Även hon har utsatts för den, då hon med stolthet berättat om sitt ursprung och mötts av fördomsfulla frågor som "Stjal du också då, eftersom du är rom." Hon var glad över

att utställningen anordnats då hon bland annat fick lära sig mer om romsk historia. Hon känner sig berövad på sitt romska ursprung som hade kunnat berika hennes liv och hon hoppas att de som har barn, barnbarn, kusiner eller andra släktingar som växer upp utan sin romska förälder fortsätter att hålla kontakten.

Det är ett viktigt arbete alla romer gör ute i samhället. Föreläsningar, utställningar och konserter och annat uppmunttrar människor att söka sina rötter.

Pepino Todoro
Monicka gitarr
Franco och Leon
samt Medlow på synt
sjöng och spelade
medryckande sånger.

Firandet i Helsingborg

Helsingborgs romer firade för första gången Internationella Romerdagen i Tycho Braheskolans aula. Romer kom från närliggande städer som Malmö, Lund, Höör och även Göteborg för att delta i firandet. Arrangörer var Vorta Drom och Riksförbundet Europas romer i Sverige tillsammans med Helsingborgs Antidiskrimineringsbyrå och Tycho Braheskolan, som har romska elever skolan.

I väntan på att romerna ska komma in i skolans aula, pulserar salen av taktfull musik. Det är Jamaré Droma som spelar och sjunger för att locka in publiken. Rektorn för skolan samt ordförande på Antidiskrimineringsbyrån i Helsingborg, Hjalmar Falck, startade firandet med att hälsa alla välkomna, samtidigt berättade han om skolans engagemang för romer.

– Det är inte konstigt att vi firar den här dagen tillsammans. Bildningsnämnden och skolorna har länge arbetat för integration och förståelse och med antirasistiska projekt. Arbetet mot rasism och för mänskliga rättigheter är viktigt för dem och vi har haft ett stort samarbete med staden och

Helsingborgs kommun där vi tillsammans har skapat ett stort nätverk. Vi har mycket att lära av de olika kulturerna i Sverige, bland annat om den romska minoritetens och detta är ett bra sätt att få ta del av den romska kulturen säger rektor Hjalmar Falck.

Kommunstyrelsens ordförande Thomas

Nordström har tidigare samarbetat med romer då han var verksam i ABF i Helsingborg och de hade gemensamma lokaler i Folkets hus.

– Det var redan då viktigt att barnen kom i fokus så att vi kunde vara med och utveckla kulturen, att det fanns sång och musik och framför allt en mötesplats där vi kunde lära av varandra. Jag tror att ett

av de större problemen vi i majoritetsbefolkningen har, är bristande kunskaper om romerna och deras historia. Därför är det viktigt att vi möts och får nya kunskaper, säger Thomas Nordström

Thomas Nordström har tagit del av Diskrimineringsombudsmannens rapport och där finner han mycket som är besvärade för det Svenska samhället.

– Det är besvärande att vi inte bättre kunnat integrera, ta hänsyn till och visa tolerans och förståelse i det Svenska samhället. Därför är det viktigt för oss politiker och Helsingborgs stad att på olika sätt bidra för att förbättra situationen för romer.

I Helsingborg finns en samverkandeorganisation mellan olika grupper i staden där det även finns ett integrationsråd som verkar för att öka förståelsen, respekten och toleransen för olika ursprung och kulturer.

– När vi firar nationaldagen är det förenat med glädje och fest. Att man kan komma samman och att man kan uttrycka sig på olika sätt som idag med musiken där barnen är med och därför är det glädjande att Tycho Braheskolan ställer upp

och att skolan är dagens mötesplats för firandet av den Internationella Romerdagen, säger Thomas Nordström.

Den romska flaggan hissades i topp till romernas jubel, därefter sjöngs nationalhymnen Gelem gelem på rungande romanés.

Stefan Kuzhikov, ordförande för Riksförbundet Europas romer i Sverige berättade om tillkomsten av den Internationella Romerdagen under den första roma kongressen i London 1971.

– Vi får inte glömma att detta inte bara är en nationell företeelse och firade, utan det är en stor internationell händelse som firas av hela världens romer. Till och med i indien, som är vårt ursprungsland, uppmärksammas dagen. Den 8 april är en historiskt viktig dag för oss romer inte minst för oss här i Skåne. Det är första gången vi firar dagen tillsammans med er. Vi saknar ett eget land, men trots det har vi en nationaldag. Romer har funnits i Europa sedan 1300-talet och har hela tiden haft med sig sina traditioner och sitt språk. Romer har även inspirerat andra till både musik och mode.

Internationella Romerdagen är numera upptagen i den svenska almanackan.

Almir och Erfan, två romska ungdomar, som går i Tyko Braheskolan rappade på romanés och svenska till övriga ungdomars förtjusning, ett moderna och slående inslag.

Dragspelaren Bobby Djura Lärlund spelade svenska folkvisor tillsammans med sin 8 årige son Kocak på fiol till publikens förtjusning familjen kommer från Lund.

Gregor Lärlund ordförande i Lovara Föreningen i Lund hälsar alla välkomna och säger att denna dag är en glädjens och solidaritetens dag.

Leon Ciruonn, Ordförande i Romernas nationella presidiet i Sverige berättar om sina erfarenheter och hur han

ser på integrationen.

– Vi arbetar med integration, arbetsmarknads- och utbildningsfrågor samt diskrimineringsfrågor. Integrationen kommer att fungera om vi romer blir accepterade i samhället och vice versa, då kan förhoppningsvis diskriminering av romer avta eller försvinna.

Integration bör ske på samma villkor. Vi sitter här i dag och är verkligen internationella och integrerade med varandra. Romerna som kommit hit och firar Internationella Romerdagen har verkligen integrerat sig med god vilja.

Viktor Vitca Mutto från Krakow i Polen talade om gamla seder och bruk.

– I Polen reste vi runt och bodde i vagnar. Som små fick vi lära oss vad man fick göra och inte göra. Det var viktigt att inte korsa lägret med en tom vattenspann. Man skulle lämna en skvätt vatten kvar i hinken när man gick för att hämta nytt. Annars drog man otur med sig i lägret. För länge sedan då vi for med häst och vagn, fick inte någon kvinna som nyligen hade fött

ett barn sitta med i vagnen, utan hon fick gå ett par hundra meter bakom karavanen. Hon betraktades som oren i tre veckor. Efter tre veckor gick någon äldre kvinna till kyrkan och fick vigvatten som stänktes på kvinna för att rena henne. Under kriget 1940 anföll tyskarna polen och vi romer förlorade våra föräldrar. Endast ett tjugotal barn överlevde. Vi blev uppfostrade som polacker men vi glömde aldrig våra traditioner och seder, berättade Vitca.

Under hela dagen bjöds sång och musik, mat och dryck. Den utsökta maten bestod av helstekt gris och helstekt lamm. Grillade kycklingar inlagda paprikor och mycket fetaost vin och läsk.

Pojkar ur gruppen Terne cerhaja gör ett ypperligt framträdande på RKC.

8 april på RKC

Den internationella romerdagen firades även på Romskt Kulturcentrum i Stockholm. Samtidigt som det bjöds på en musikalisk festdag hade man hängt upp stora fotografier ur Malmö museers utställning "Romer och resande- bortom romantik och plåga".

Text: Domino Kai

Programmet började med att man gemensamt sjöng nationalhymnen "Gelem, gelem ..." ledd utav Ludmila Famulsons klara stämma efter att Adam "Parno" Szoppe välkomnat alla till firandet av romernas egen dag. Efter det tog Jaqueline Taikon över mikrofonen och sjöng några romska andliga sånger. Om bakgrunden till dagen 8 april berättade International Roma Unions vice president Wiktor Famulson.

Romskt Kulturcentrums nya föreståndare, Elin Strand Marsh presenterade sig samt välkomnade alla till firandet av dagen på RKC. Efter det presenterade Eva Rosengren RKC:s nystartade kvinnoutskott och berättade om kvinnoseminariet som ägde rum på Kvinnodagen den 8 mars.

Romskt Kulturcentrum har sedan 2005 planerat och låtit bygga en musikstudio som skulle invigas denna dag. Mats Sylwan från Kulturförvaltningen fick äran att inviga musikstudion. Efter det tog musikstudions musikaliska ledare Vecho ton och sjöng ett par soulsånger med andlig touche.

Ett gigantiskt jubel ekade långt utöver hörsalens väggar när barn- och ungdomsdansgruppen "Terne cerhaja" tog över scenen. Det var en total succéstämning, trots att det ännu inte dansats. Hade inte taket suttit fast så som det gjorde med alla sina sju våningar uppåt hade det lyft av allt jubel som bara blev starkare och starkare efter varje dans som dansades. Bakom dansgruppens popularitet och koreografi, förutom barnens och ungdoms-

marnas egna talanger, ligger gruppens ledare, Zdzisiek Bilicki.

Som avslut på dagen sjöng Jhonny Ivanovitch två andliga sånger och Lars Demetri sa några avslutande ord och önskade samtliga en god fortsättning.

Ludmila Famulson

Romer

en ny bok av Jonatan Freud

Bengt O Björklund

Jonathan Freud har unika och viktiga kunskaper om romer efter att ha levt med dem, både här i Sverige som 16-åring och ute i Europa.

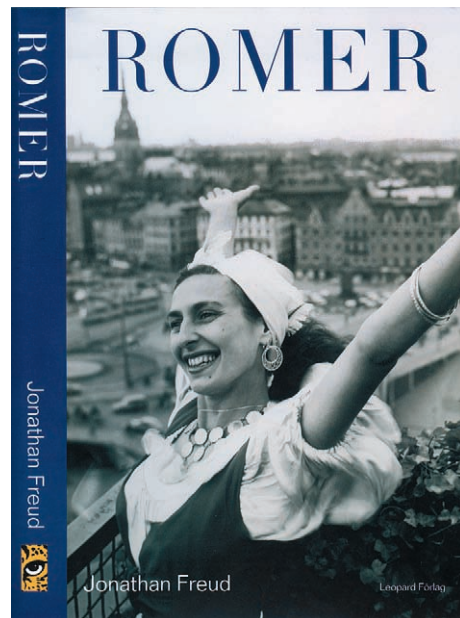
I sin nya bok, som är en blandning av faktabok, bekännelsebok och memoar, får man en stor inblick i denne mans liv och tänkande, en man som står med ett ben hos romerna och det andra hos judarna.

Historien är finurligt konstruerad och tar sin början på ett seminarium i Filadelfiakyrkan på Rörstrandsgatan i Stockholm. Han är där tillsammans med den romske pastorn Lars Demetri och pastor Kjell Waern för att föreläsa om romer och romsk kultur. Mellan de olika föreläsningarna, som är väl påbyggda och som lägger fram de senaste rönen

inom romsk forskning, bygger han på historien med minnen ur sitt liv bland romer och långsamt börjar bilden av hans liv ta form.

Det finns mycket att ta till sig här, särskilt de medmänskliga och kulturellt förstärkta scenerna med romerna i Rumänien där han efter en romans blir far till en romsk pojke, trots att han redan är en familjefar med tre söner. Han lyckas dock behålla sin respekt hos gruppen och hälsar på sin son varje sommar.

Jonathan visar åter att han är en berättare av stor dignitet och att han har något viktigt att säga. Hans kritik mot den svenska assimileringspolitikerna under sextio-talet är svidande och ingen kan motsäga hans beskrivning av följderna av denna inhumana politik.

När Jonathan väver in romska myter i berättelsen klingar Mattéo Maximoffs mustiga bildvärld förbi.

Hans intima beskrivningar av sina kärleksaffärer känns måhända lite överflödiga i en sådan här text och drar ner lite på betyget i en annars mycket viktig bok som verkligen synliggör romerna på den svenska kartan.

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

Deltagarna i seminariet runt bordet på RKC:s konferenssal.

Många romer är spelberoende

På Romskt kulturcentrum i Stockholm anordnades nyligen ett seminarium om spelberoende bland romer. Birger Rosengren berättade om sitt spelberoende och Petra Forsström från Svenska spel berättade om vad de gör för att förhindra spelberoende.

Många romer är spelberoende enligt Birger Rosengren, ordförande i Resandefolkets Romanoa riksförbund och ledamot i Romskt kulturcentrum i Gubbängen, RKC, som själv varit spelberoende och sett många romer på Casino Cosmopol i Malmö spela både bort hem och familj.

– Jag brukade träffa fler romer på Cosmopol än någon annanstans, säger Birger.

Birger hade tur som hade sin familj omkring sig. Nu har han startat ett projekt för spelberoende romer inom sitt förbund. Han hoppas att det kan leda till en förändring.

– Just alkohol och spel är en skningslös kombination och att det inte finns några begränsningar på uttag i de bankomater som finns i kasinot. Man

kan ta ut hundratusen om man vill. Jag har fått hjälp och behandling, men det är svårt att se andra romer spela bort hem och familj. Det var bedrövt för min familj när jag spelade. Jag förlorade mycket pengar och jag skämdes. Detta är allt för vanligt bland romer, i allt för många familjer. Det är ju oftast de lägre socialgrupperna som spelar mest, vad jag har sett.

Birger berättar att han är uppväxt med spelandet omkring sig.

– Skickliga romska pokerspelare var mina förebilder, säger han. Det var som en vardag.

Kanske är detta problem något alla de romska riksförbunden borde ta tag i.

– Vi såg ett problem och vi tyckte att detta är ett aktuellt ämne. Vi på RKC arbetar ju inte bara med kultur. Vi kom-

mer att sprida detta till de andra riksförbunden.

Enligt undersökningar har 1,5 procent av Sveriges befolkning spelproblem, 0,5 procent är spelberoende. Enligt Petra Forsström på Svenska spel, spelar nästan 90 procent av befolkningen någon gång och det är en siffra som man räknar med ska stiga när man nu introducerar nätpoker på Svenska spels hemsida. Av Svenska spels vinst per år på cirka 4,3 miljarder kronor går 25 miljoner till arbete med att förhindra spelberoende.

– Vi tar ett ansvar gentemot spelberoendet. Redan 1995 började vi oroa oss för spelberoende i samband med att vi startade Lotto express, men vi har upptäckt att långsammare spel sänker spelandet i samband med att vi gjorde Jack Vegas maskinerna långsammare.

Gipsy night i Malmö

8 april firades av de romska ungdomarna i Malmö på ett nytt och glädjande vis. Robert Vävström, Soko, anordnade denna dag "Gipsy night", en temakväll på nattklubben Gaston i centrala Malmö. I detta firande deltog många romska ungdomar från Malmö, men även från andra delar av Sverige som Stockholm och Göteborg.

Text: Thereza Eriksson, **foto:** Robert Vävström

Glädjen var stor bland ungdomarna, musiken som spelades var allt ifrån gamla traditionella romska sånger till dagens moderna discomusik. Personligen gladdes jag av att få uppleva den glädje och gemenskap som gavs denna kväll och att få se våra ungdomar dansa och sjunga tillsammans fick mig att inse att det bör satsas mer för denna generation. Jag hoppas innerligt att detta blir något som upprepas så ofta som möjligt i Malmö, men självklart att även andra städer tar efter detta exempel och anordnar liknande temakvällar för de romska ungdomarna.

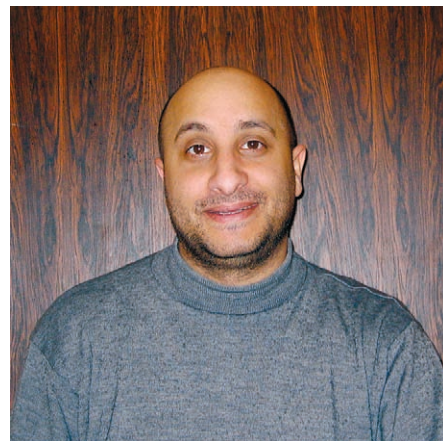
Tanken är att temakvällarna skall utökas och att det ska ges utrymme att under dessa kvällar lyfta fram och stärka romska ungdomar genom att låta dem uppträda med sång och dans.

Idéerna är många och välviljan är stor men det krävs naturligtvis ett stort stöd från kommunerna och även från romerna själva.

– Viljan hos Malmös ungdomar är stark för att få ha dessa temakvällar, tanken är att vi ska anordna detta 1-2 gånger per månad och redan den 29 april uppträder Daisy Balros, en romsk tjej som framför låtar från sin nysläppta debutskiva. Det finns inget bättre sätt att

lyfta fram dessa ungdomar än att låta dem visa upp sina talanger och på så sätt stärka dem i sin kultur och historia, samtidigt som vi ger dem möjligheten att integreras i samhället med sin romska stolthet, säger Robert Vävström.

Denna dag kommer jag att minnas som en dag då mitt folk, min generation, samlades och glädjen sprudlade i takt med musiken. Det bör riktas en eloge till Robert Vävström för detta initiativtagande.

Initiativtagaren till Gipsy night, Robert Vävström

Te avél tumaró
Milaj baxtaló
Romale!!

Unga romer dansar på nattklubben Gaston i Malmö.

Foto: Krister Hansson

Fyraårige Freddie dog av vanvård i Sverige

Erik Iles, en romsk pojke från staden Brno i Tjeckien, blev adopterad av svenska föräldrar. Det blev hans död. Pojkens mor, Margita Ilesova, hade dessutom inte givit sitt godkännande till att sonen skulle adopteras bort till svenska föräldrar. Adoptivpappan fick sex månaders fängelse medan mamman genomgår en rättspsykiatrisk undersökning.

Den 22 juli 2005 hämtade de svenska adoptivföräldrarna Erik, som de senare kallar Freddie, på barnhemmet Hlinky i staden Brno. Ingen kunde då misstänka att paret skulle missskötas lille Freddie så till den grad att han drygt sex månader senare avled av vanvård. Utåt sett var de ett harmoniskt par, men de klarade inte av sin nya roll som föräldrar till ett fosterhemsbarn.

De 8 januari ringer de svenska föräldrarna akutsjukvården och berättar att deras fyraårige son har avlidit.

Han var blå i ansiktet och andades inte. Läkaren som tillkallades anade oråd och slog larm och den 3 februari häktas föräldrarna för att ha orsakat sonens död genom grov misshandel. Paret misstänktes för systematisk misshandel.

Under utredningens gång skärptes brottsrubriceringen att även inkludera vållande

till annans död. Bilderna i polisutredningen på pojkens svårt skadade och missfärgade kropp var skrämmande och gav tecken på allvarlig vanvård. Det var först efter pojkens död som de svåra skadorna upptäcktes, bland annat svårt inflammerade och såriga fötter samt infekterade sår i ljumskarna och rivmärken på kinderna. Hade Freddie kommit in för vård så hade han levt idag, skriver Aftonbladet.

Ingen i familjens umgängeskrets såg hur pojken led. En kvinna från socialtjänsten gjorde ett rutinbesök hos familjen så sent som den fjortonde december 2005, där ser hon Freddie som pratar och är med och tittar på julklappspaketen som ligger framme. Då har Freddie bara drygt tre veckor kvar att leva.

Adoptivföräldrarna hade tidigare tagit kontakt med en psykolog och sagt att pojken verkade deprimerad, att han inte tog

*Freddies mor,
Margita Ilesova.*

egna initiativ, utan mest satt för sig själv. Psykologen tyckte inte under sina möten med familjen att Freddie betedde sig på något anmärkningsvärt sätt, möjligen var han lite försiktig i sin uppenbarelse.

Freddies mor Margita Ilesova har haft otur i livet och har inte kunnat försörja sig och sin familj. Hon har under en längre tid bott under Frälsningsarméns försorg.

Myndigheterna uppmärksammade detta och omhändertog lille Freddie strax efter födseln år 2002 och förde honom till barnhemmet. Enligt tjeckisk lag behövs inget formellt tillstånd från föräldrarna för att adoptera bort ett barn om inte föräldrarna har visat något intresse för barnet under en sexmånadersperiod, eller gjort några försök att lösa sin sociala situation.

Nu bor Margita hos sin svärmor i ett hyresblock där samtliga hyresgäster är romer. När de romska grannarna fick vetenskapen om Freddie's död samlades de allihop för att delta i sorgen. Margita ville att Freddie skulle begravas hemma i staden Brno, men pojken begravdes den 31 mars i Mullsjö.

Föreståndaren på barnhemmet Hlinky, Eva Pilatova, var mycket fäst vid pojken och blev mycket upprörd och ledsen när meddelandet kom att lille Freddie hade avlidit i Sverige. Eva Pilatova tog ofta hem honom till sin egen familj under helgerna. Hon hade själv tänkt adoptera pojken. Hon berättade för aftonbladets journalist Per-Ola Ohlsson att ansökningshandlingarna var klara, men den svenska familjens ansökan hade hunnit före. Även hennes största önskan var att Freddie skulle begravas hemma i Brno, berättar Per-Ola Ohlsson för É Romani Glinda.

Tjeckiska myndigheter kommer att granska adoptionsärenden som gäller Sverige mer noggrant efter det tragiska dödsfallet.

Grundläggande vuxenutbildning för romer

I.R.I.S. *skolan*

Våra utbildningar till hösten startar den 15 augusti och terminen slutar den 16 december 2006.

Intresserade är välkomna att ansöka senast den 13 maj till Grundläggande vuxenutbildning för romer.

I.R.I.S. står för Internationella Romer I Samverkan.

I.R.I.S. skolan,
Annelundsgatan 55, Malmö
Telefon växel: 040-881 90

Resande som bor på Dale Farm i England hotas av vräkning

På Dale Farm och närliggande Five Achre Farm i Essex i England bor det största antalet resande och romer i landet, men extremhögern som styr i kommunen vill riva 120 bostäder för att bli av med dem.

Den 8 april hölls en stor manifestation för dessa människor. Politiker, skådespelare, musiker och andra ställde upp och visade sin solidaritet med den mest utsatta gruppen i landet.

I en artikel i Economist magazine skriver prästen Father John Glynn "Jag kommer att vara där ifall de försöker vräka de resande och min affisch kommer att säga att detta är etnisk rensning.

É Romani Glinda

Lag mot racism på läktaren

I början av mars 2006 antog Rumänien en lag som ska reducera rasismen på rumänska fotbollsarenor. Lagen inte bara förbjuder sådant material som kan uppvigla åskådarna till rasistiskt hat och

xenofobi, men lägger även ansvaret på organisatörerna på dessa events att förhindra att rasistiska banderoller och flaggor över huvudtaget kommer in på arenorna.

Romano Liloro.

Romsk filmfestival i London

The London International Gypsy film festival, Finding Romanistan gick av stapeln 16-30 mars i år. Även olika utställningar ingick. Bland annat travelotopia: Londons' Romany Community av fotografen Malanie Wagner, en fotografisk undersökning som undersöker de olika aspekterna av engelks-romska samhällen i London. Den handlar även om romska resande i Storbritannien och fångar hur människor med nomadiskt arv lever. Människor vars resor endast är kvar i minnet.

Det är första gången en filmfestival av detta slag går av stapeln i Storbritannien.

É Romani Glinda

Nyheter

Skinnskallar mördar i Ryssland

Ryska skinnhuvuden mördade i mitten av april en romsk man och en rysk kvinna i Volgograd. Sex andra medlemmar av den romska familjen misshandlades svårt. Den ryska kvinnan var gäst i hemmet.

Runt nio, tio på kvällen attackerades familjen av ett ungdomsgäng på cirka tjugo personer som beväpnat sig med järnrör och spadar. De slog alla i familjen tills de var medvetslösa. 80-åriga Polina Marienkova och trettonåriga Roza Marienkova fick stanna kvar på sjukhus.

Sex av ungdomarna har tagits av polisen i åldrarna 17-20 år, tre var flickor.

Roma Virtual Network

Khamoro – internationell romsk musikfestival i Prag

Mellan den 22-27 maj är det återigen dags för den årliga, internationella romska musikfestivalen i Prag. Organisatör för festivalen är föreningen Slovo 21 som arbetar hårt för att få de bästa romska musikgrupperna i världen till detta evenemang. Varje år vill man presentera nya grupper. I år kommer bland andra romska jazzgrupper som Trio Johnny Rosenberg (Holland), Harri Stojka (Österrike) och Angelo Debarre (Frankrike). Traditionell romsk musik representeras i år av Ilo (Ryssland), Kek Lang (Ungern), Gitans (Tjeckien), Nadara (Rumänien), Gypsy Mambo (Makedonien), Kesaj Chave (Slovakien), Margarita & The Gypsies (USA) och Puerto Flamenco (Spanien).

Förutom musikuppträdanden i världsklass på de bästa klubbarna i Prag arrangeras också filmvisningar, föredrag, evenemang som t.ex. "Slovakiska romers dag" på Slovakiska Institutet i Prag, samt mycket mer.

All information och bilder från föregående festivaler hittar du på www.khamoro.cz

Andrea Chalupova

Gamla kära bilder berättar

Kära läsare av gamla bilder berättar. Vi var i Helsingborg och firade Internationella romerdagen som infaller den 8 april. På vägen hem stannade vi till hos Bertil Hagstöm, en gammal vän som känner många romska familjer, både i Sverige och i Frankrike. Vi skulle åter igen gå igenom han fotoalbum för att se om vi kunde finna något att publicera till detta nummer. Och det gjorde vi.

Bertil reste på egen hand under ett tidigt femtiotal till de större väckelsemöten som förekom bland romerna i Frankrike. Med campingtält, spritkök och en resväska med kläder, satte han sig på tåget mot Frankrike för att träffa romer i Rennes. På dålig franska gör han sig förstådd med taxichauffören som tog honom till platsen kommunen upplåtit för väckelsemötet. Det var inte första gången romerevangelisten Clément Le Cosseck slagit upp det stora tältet i staden. Därför visste taxichauffören var platsen låg.

– Jag hade lätt att få kontakt med romerna och jag var alltid välkommen att sitta vid deras matbord, berättar han.

Den här gången visar vi på olikheter på gamla romska husvagnar som var på plats vid det här

tillfället. Här fanns det romer från olika yrkesgrupper. Bland andra hade Cirkusfolket tagit en paus i sin turné för att komma till mötet. Det ställde upp sina vagnar i en ring som i ett läger och innanför vagnarna hade de en bra översikt på barnen.

Korgflätaren var inte beroende av någon särskild stad för att sälja sina flätade alster.

Verkstaden hade han med sig och mellan väckelsemötena satte han igång och flätade korgar som han senare sålde på torget.

Kontrasterna var stora. Fattiga och rika hade samlats, men inför gud var de alla lika.

Här visar vi ett ekipage där husvagnen är en semitrailer dragbil och husvagn i ett och samma ekipage. Detta var tydligen inte så ovanligt för senare skulle jag själv få se dessa kombinerade hem på hjul bland cirkus- och tivlifolket.

Och här visar vi en liten familj som bodde i ett anspråkslöst tält utan golv och med stöttor av tillyxade grenar.

En bild berättar så mycket, därför vill vi att ni läsare ska sända in era gamla bilder och berätta lite historia omkring dem. Vi publicerar bilderna i mån av plats. Givetvis returnerar vi era bilder. Skicka därför med fullständig namn och adress.

Pampuški thai Romanó káfa

Gadó trobúl pe: 8 ženenge

9 dl.	Aró.
1 litra.	Thud.
1 litra.	Vulói.
8 st.	Parnoré.
3 baré rojá .	Záro.
50 gr.	Droži.
100gr.	čil.
1 barí roj.	koáža katár é lumúja.

Šuké strúgereá.

Ker Gadeá:

Tatiár o thud ži kai 37 gradora, litiár o droži andré ándo o thud.

Hamisár o aró thai o záro ande jekh baró čaro. Pála godeá šor andré o thud le drožesa, fermitisár mišto o xumér. Paráv le parnoré thai le rigáte le galbíe katár o parničoso. (na šude o parničoso) akaná šor le galbíe jekh po jekh thai hamisár ánde sa le oxtó galbie. Bilár o čil thai muk te šudról tsírutsa, šor andré o čil thai le lumuiáke koži ándo xumér thai hamisár. Vušar o xumér jekhé pištireása thai muk te buteól andé jekh časo.

Akaná, Mar o pariničoso te anklél sar spúma, kana bóldes o čaró te na šordiol o pariničoso avri. Kan mardán le parničosorá, bóldes é spúma lokés andré ánde o xumér kai putčiló gata. Akaná sar thos andré le šutiarde strúgereá te kamésa.

Tačár o vulói ande jekh bari tigáia. Le o xumér jekhé bari rojása thai muck te čiolr ándo o tató vulói. Kana le pampuški liné fárba gata le. Bólde le pampuški ándo záro.

*Le dui pejá
Malika thai
Ragnhild
peklé le
pampuški thai
čiradiné ó
romanó káfa.*

Le pampuški, sar xas ande jekh than, mardí smintinása thai varénia.

Gado trobúl te čiravés é romani káfa.

1l. Thud

3 dl. Čiriímako káfa

Te kamés guglí káfa, sar thos andré o záro anda jekh data kana čiravés o thud.

Ker gadeá.

Šor o thud andré o čajnikó, mai šor andré é káfa, thai te kamés o záro.

Muk te čiolr lokés. Hamisár te na čiolr oprál vai te paból o thud.

Xan lé pampuški thai pen é káfa pe sastimasa!

Avsändare

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

B**Porto
Betalt**

Romsk modevisning på S:t Görans Gymnasium

I det skräddarsydda projektet "Romer på väg" går åtta romska kvinnor en gymnasiekurs i sömnad. Tanken är att de ska sy de typiska finsk-romska klänningar som annars måste beställas från Finland.

Men kvinnorna syr även icke-romska kläder handväskor, jeans och aftonklänningar.

Kvinnorna har tidigare gått på kurs i Liljeholmen, där fick de lära sig grunderna om hur en symaskin fungerar. På den här kursen har de bland annat fått lära sig design och tillskärning.

Meningen är att när kvinnorna avslutar sina studier till jul 2006 ska de kunna söka arbete inom sömnad.

De kommer även att sy kläder till försäljning i ett eget kooperativ och nu under våren kommer eleverna att ha en modevisning på deras produktion.

Kläderna kommer att exponeras i en modevisning på S:t Görans gymnasium under våren.

Om du är intresserad kontakta Elisabet Aguado.
Telefon: 08-652 34 10, 070-222 05 28

